

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST, V., KOHÁRY-UTCA 4., II. EM.
Minden pénz a lelkeszi hivatal címére küldendő.

Megjelenik havonként
Felelős szerkesztő:
JÓZAN MIKLÓS

Előfizetési ára:
Egy évre 300 kor
Egyes szám ára 25 korona.

Torda : 1568. **HATÁRKÖVEK** Pozsony : 1848.
az unitárius egyház történetében. Ezekben a helyeken mondotta ki az országgyűlés előbb Erdélyre, azután egész Magyarországra nézve, hogy az unitárius vallás bevett vallás (recepta religio).

Magvető.

„Akik vetnek könnyhullatással, nagy örömmel aratnak.” Zsolt. CXXVI. 5.

Volt nekem egy kis kertem, valahol messze, valahol régen; gyeptájakkal körülkerítve, szépen, csinosan rendben tartva. Mogyoróbokrok szegélyezték. Fialat gyümölcsfák sorakoztak benne, egymással nemes versenyre kelve, mint egy jól fegyelmezett katonai csapat. Amikor a napkirály kiadta a parancsot, elkezdtek rügyezni, bimbózni, virágozni, levelezni, gyümölcsözni... Mindent a maga idejében. Valósággal olyan volt az, mint egy kis földi paradicsom. Öröm volt benne járni-kelni. Öröm volt — nézni, miként engedelmeskedik a legparányibb ág-bog is a benne rejő nemes ösztönnek, amely őt fokozott munkára sarkalja. Öröm volt benne munkálkodni is; mert hiszen a lákat nekem kellett gondoznom, a veteményes, virágos táblákat nekem kellett felásnom, s a magvetésre előkészítenem. Ilyenkor, munka közben, milyen jól esett föltekintennem a tiszta kék mennyboltozatra, ahonnan édes atyai Gondviselés ragyogott felém. Milyen jól esett a verejtékezés után az egyszerű, ízletes ebéd, amelyet angyali kezek készítettek számomra. És milyen jól esett estenden, a napi munka után, a nyugtató álmom. Mondhatom, csak az lehet igazán boldog, aki a természet kebelén születik, ott él, ott munkálkodik, s ott hajja le fejét egykor örök pihenőre. Oh, miért is hagytam ott a göröngyöt! Azt az igazi drága-gyöngyöt, amelynek ugyan nincs fénye-csillogása, de van őserije, életadó forrása, rokoni szeretete, évezredek óta kipróbált hűsége, ami többet ér a gyémántmezők minden kincsénél. Ő még soha senkit meg nem csalt. Még csak tévedésbe sem ejtett, mert ha szinte „könnyhullatással” vetett volna is valaki, az idő teljességében bizonyára „nagy örömmel” aratandott.

Van nekem egy kis kertem. Nem is olyan messze. Itt van, itt a közelben. Közelebb van hozzám, mint a szoba, melyben dolgozom. Közelebb, mint a ruha, amelyet didergő testemen hordok. Közelebb, mint a baráti kéz, amelynek szorítását és melegét a siron tul is érezni fogom. Ugyan hol lehet hát ez a titokzatos kis kert? Ez a kis kert az én örök-ifju lelkem. Ugy örökölttem azt Isten szent kezéből, mint egy ősi jussot, amelyet nem szabad elhanyagolnom, zálogba csapnom, elkótyavetyélnem. Hogy a dudva-gyom föl nem verte, gyöngye lilomát s szép buzavetését a tövisek meg nem fojtogatták, hogy idegen ellenség zsarnoki szeszélye le nem gázolhatta; hogy mézes-mázos csábító szavak, megvesztegető szirénhangok nem zavarták meg benne a tiszta harmóniát, — mindezt az édesanyai Szívnek köszönhetem, aki „könnyhullatással” vetette volt az én fogékony lelkembe még a zsenge gyermekkorban a szép, jó és igaz hit magvait. Ő tanított meg imádkozni. Ő tanított meg dolgozni. Ő tanított meg bizni és remélni. S bár a sors viharja azóta nem egyszer mély barázdát szántott az én kebelemben, — „a seb begyógyult s minden újra jó.” Most is azért munkálkodom benne, azért simitgatom durva göröngyeit, hogy új élet magvát szórhassam beléje; hogyha magam nem is, de tán valaki más arathassa egykor annak gyümölcsseit. Arathassa pedig „nagy örömmel.”

Lesz nekem egy kis kertem. Valahol messze, messze innen. Virága léssen annak is, mint a földi kertnek, ahol annyiszor gyönyörködtem a szín és illat, az ábránd és a dal, a munka és imádság örök változatában. S fölötté a sugárzó mennyezetem — nem is szeretném, ha olykor el nem vonulnának a jól ismert vándorfelhők, amelyeket az én képzeletem mesebeli lények formájába öltöztetett. S hadd legyen az elubusult égboltnak terhes fellege is, amely könnyzáporral itassa meg a szomjas göröngyöket, hogy azután annál szebben virítson a rózsza, s annál édesebben zengjen a nótá a dalos madár ajakán. Ott se leszek talán egyedül. Nem; igazán nem szeretnék egyedül lenni, még ha mindjárt enyém lenne az egész lényes mennyország is. Óvjon Isten ilyen gazdag szegénységtől! — Ott lesznek mind, akiket szeretek. Akik örömmennek és bánatomnak osztályos társai. Akik velem együtt zengték az élet dalát; akik velem együtt üritették ki annak keserű poharát. Még akik nem szerettek, sőt gyűlöltek, mert nem ismertek, legjobb szándékaimat félreértették — (s akiknek szivből megbocsátok) — azok is ott lesznek. Egy nagy gyülekezet, egy hatalmas tábor, valóságos menyeyi Jeruzsálem! S én tulboldog leszek, hogyha mindezeket odavezethetem a barázda élén a kert gazdájához, az én Mesteremhez, a Jézus Krisztushoz. Hozzá, aki „könnyhullatással” vetette volt testvéri lelkünkbe a béke, igazság, szeretet magvait... Hadd arasson már egyszer ő is, a magvetők magvetője, hadd arasson itt is, ott is „nagy örömmel...!”

Szerkesztő.

„Egyetemes Egyház“.

(Emil G. Hirsch.)

Ki tudná megmondani: mikor valósul meg ez az ideális lelki közösség itt a földön? És mi lesz a neve ennek az egyetemes egyháznak? Annyi bizonyos, hogy nem az alapítók hire-neve, hanem az egyes hívek gyümölcsöző munkája fogja diadalra juttatni. Ez az a vonás, amiről fel lehet ismerni. Ettől nyeri elnevezését is: igazán a Miatyánk Egyháza lesz, ahol az embertestvériség szent jegyében egybeforrnak a szívek és a lelkek.

Egy régi legenda szerint Jákób bujdosása közben az első éjszaka a földön hált. A nap hevétől eltikkadva, bágyadtan dült le pihenőre a csillagos égbolt alatt. Amikor is egyszerre az összes kövek künn a mezőn odagurultak a feje alá vankos gyanánt. És mivelhogy mindannyian önként vállalták ezt a szolgálatot, a sok apró kőből csodálatos módon egyetlen sziklatömb leve. Vagyis: Beth El — Istennek háza és a mennyeknek kapuja.

A különböző vallások is ilyen apró kövek a mi fejünk alatt. Legyen a sok apró kőből egyetlen sziklatömb s akkor ezen a vankoson szépet álmodunk a jó Istenről s látjuk, miként Jákób, azt a lajtorját, amely az eget és a földet összeköti. Ezt a sziklatömböt a századoknak döntő lábai meg nem rendítik. Szegeletkő lesz belőle. Szegeletkőve az emberiség közös templomának, ahol az isteni szeretetben egyesülve mind meghajlunk az Ő szent akarata előtt.

P. b.

Áldozati ének.

(Tagore: „Gitanjali” — XXXVI.)

Én uram, királyom!
Vágyam — imádságom
Hozzád száll az ég: —
Inség átka terhel,
Gondomat te vedd fel
S szabadíts meg végre.

Adj erőt énnekem,
S dicsőséged zengem
Öröm-bánat közbe' . . .
Adj erőt a jóra,
Szent szolgálatodra
Dúsan gyümölcsözve.

Oh adj, oh adj erőt,
Hogy a szükölködőt
Soha meg ne vessem;
S földig meghajolva,
Zsarnoki parancsra
Térdre soh'se essem.

És add, hogy én — Uram! —
Bölcs szívvél számoljam
Múló napjaimat . . .
S magam átengedjem
— Örök szerelemben —
Szent akaratodnak.

Józan Miklós.

„Ha Isten fia vagy szállj le a keresztről.“

Husvét ünnepén az Ur asztalánál elmondta:
Bíró Lajos.

Valahányszor fába faragott, vagy kőbe vésett keresztet látok, templomban vagy utszélen, amelyen lecsüggedt fejjel, holtan függ a Krisztus: fájdalom és keserűség bántja a szívemet. Lelkem előtt mindig feltárul az a koponya alakú hegy ott Jeruzsálem felett, tetejében a kereszttel, rajta a haldokló Jézus. És a tömeget is látom... hal-lom a sirók sirását, látom a közömbös szívek fagyos arcát és látom — felforr a vérem — a gunyos vigyorgást, megromlott lelkű tömegek értelmetlen arcán, amely nem érzi át a szenvedés — nem a testi, — a lelki szenvedés mélységét és még ott is, a haldokló utolsó órájában is kötődik vele; gunyosan nevetgél fel hozzá: „Nos, ha Isten fia vagy, szállj le a keresztről!” Ezt hal-lom mindig, amikor keresztre szegzett Krisztus mellett megyek el és úgy szeretném levenni onnan, arról a fáról... kihuzni a szeget a vérző

kezeből, lábából; megegyenesíteni a megroskadt testet, felnyitni a lehunyt szemeket és úgy mutatni be a világnak amilyen ő valóban, igazán: *az élő Krisztust.*

Még ha csak szimbolumok is ezek, oly leverő hatásuak, mert szemünk előtt Jézust, olyan gyengének, olyan megcsufoltnak, megvertnek, megöltnek, örök halottnak mutatják, akinek nincs semmi ereje, sőt folytonosan szemünk elé tartott sorsa elveszi még a mi erőnköt, bizalmunkat is. Mintha mi is az ő ellenségei közé állanánk s örökösen gunyolnók: ugye nincs erőd, leszállani a keresztről...

Ilyenkor, husvét ünnepén, de máskor is, mindenkor én az élő Krisztust keresem; — a holtakat nem kutatom, — az élő Krisztust, aki a kereszten is él s megmutatja ennek a kislelkű, gyávaságban bámuló világnak a legnagyobb csodát, hogy inkább felfeszíteti magát a kezénél fogva, de nem öleti meg, nem öli meg a lelkét, annak forró szeretetét, az igazságot, amelyet felismert, amint a teremő Isten jóságos keze irt a lelkébe. Ez az igazi, az örökké élő Krisztus. Akkor jár le a keresztről, amikor akar. Oda megy, ahova akar... ott jár, ahol ketten vagy hárman szeretettel borulnak egymás keblére... ott jár, ahol az ember elrejtí a balkezét, nehogy megtudja még az sem, hogy a jobb keze most segít, ad... oda megy ahol valaki bátran és merészen kimondja az igazat. — Óh mennyire csalódtak a gunyolódók. Akaratlanul is igazat mondtak. Leszállott a Megfeszített arról a fáról; lelke átölelte a nagy világot, bejárta az emberek szívét és lelkét s ha nem is a földön, de jó nagy részén meg-nemesítette, megszépítette az életet, boldogabbá tette a boldogtalan életű embert — teljesítette, mint jó fiu Atyjának akaratát.

Ide is eljár mindenkor ebbe a mi kicsiny templomunkba s ilyenkor, husvét ünnepén megteríti ezt az asztalt, az ő asztalát a mi számunkra, — az ő testvérei számára — akik őt keresik, *az élő Krisztust.*

Egész életét adja nekünk. Kenyeret ad, az örök életnek kenyerét az éhezőknek, és bort, az igazságnak borát azoknak, akik arra szomjaznak... Itt áll az asztal mellett láthatatlanul s osztogatja lelkének szeretetét, vigaszát, erejét az élő Krisztus, Istennek legigazabb gyermeke, fia.

„Ha Isten fia vagy, szállj le a keresztről!” Nem gúnyolni akarom a megfeszített Jézust. *Megváltoztatom a hangsúlyt a régi gunyolódásnak.* Vegyétek le a Krisztust a keresztről a kiszáradt fájáról. Ne feszítsétek keresztre lelketekben az élő Szeretetet; ne szurjátok szíven nemes érzéseiteket, ne viseljétek kebletekben a halott Jézus képét, hanem az élőét, aki él a szeretetben, amit éreztek, él a jóságban, amely lelketek mélyén fakad, él az igazság szeretetében, annak bátor és önfeláldozó védelmezésében, él a gyengék és kicsinyek gondozásában, él egy szebb és jobb, egy mélyebb lelki élet hitében.

Az élő Krisztus van itt, hogy Istenhez vezessen. — Nézzetek egymásra s ha szemetek örömmel s jósággal villan meg, az Ő szeme az; ha tiszta szívből fakad ajkad mosolya, Ő mosolyog

reád, ha őszinte szeretettel mozdul segítségre a kezéd, az Ő keze az... Jöjjetek közelebb testvéreim ez asztalhoz, közelebb egymáshoz, közelebb az élő Krisztushoz s vele Istenhez... imádkozzunk.

Erdély.

Az Unitárius Egyház Képviselő Tanácsától.

Szám: 529/1923.

Tisztelendő Esperes Urnak — Budapest.

A Theologiai Akadémia dékánjának előterjesztésére, a vallásügyi minisztertől kértük tartózkodási engedély kieszközlését oly magyarországi unitárius ifjak részére, akik Theologiai Akadémiánkon kívánják folytatni tanulmányaikat; s erre a kérésünkre most kaptuk meg a román vallásügyi miniszter 13321. számú következő értesítését: „Vonatközással jan. 22-iki 161. számú iratára tisztelettel értesítjük, hogy a külügyminisztériummal egyetértőleg a jelen körülmények között nem engedhetjük meg, hogy a magyarországi unitárius vallású tanulók hallgathassák a kolozsvári unitárius Theologiai Intézet előadásait.”

Kolozsvárt, 1923. ápr. 3-án.

Ferencz József s. k.
unitárius püspök.

Ehhez az okmányhoz nem kell bővebb magyarázat. Ebből is láthatja mindenki, hogy az ugynevezett utódállamok (s ezek között első sorban — Nagyrománia!) mennyire nem tudnak beilleszkedni a XX. század keretei közé. Aki egy mennyei polgárságra törekedő, szegény theologustól, egy mezitlábás apostoltól is megijed, annak nem valami nyugodt lehet a lelkiismerete. — Most hát mit csináljon közöttünk ebben a csonka-országban az a derék ifju, akinek történetesen a papi pályára volna kedve és hivatása? Magánuton készülgessen? Ez igen nehéz feladat. Külföldi (angol-amerikai) akadémiák ösztöndíját vegye igénybe? Ebben az esetben is jobb, ha már valamelyik hazai intézetnél megszerezte a kellő alapot. Mégse marad más mód, mint az utóbbi. Folyamodni fogunk Oxfordba, vagy Manchesterbe, hogy a mi magyarországi unitárius papjelöltünk is elnyerhesse azt az előnyt, amelyet eddig kizárólag erdélyi testvéreink élveztek. S ennek a támogatására már jó előre ezuton is fölkerjük a központi egyházi főhatóságot Kolozsvárt.

Ha csak a fent vázolt sérelemről lenne szó, talán nem is közöltük volna; de ugylátszik, a keserű pohár még nem telt meg. Sokat kell még szenvedniök szegény erdélyi testvéreinknek, amíg a jobb belátás urrá nem lesz a lelkeken az egész világon; vagy az Uristen meg nem elégeli a mérhetetlen igazságtalanságot, amit mind az ő nevében követnek el az emberek.

A napilapokból sajnálattal értesültünk arról, hogy a román kormány meg akarja rendszabályozni kolozsvári, tordai és székelykereszturi középiskoláinkat, mivelhogy ezekben ősi autonóm jogon, az angol nyelvet tanítják; és nem a fran-

ciát, mint ahogy ezt a román kormány szeretné. Erre nézve utóbb rendeletet adtak ki, a francia nyelv tanítását kötelezővé tették az egész vonalon. S azoktól ez intézetektől, amelyek régi jogszokásukra hivatkozva, továbbra is az angolt tanítják, egyszerűen megvonják a nyilvánossági jogot. Nem tudom mit szólnak az ilyen erőszakos eljárásról angol és amerikai hitrokonaink és az angol-szász nemzetnek egész közvéleménye; hiszen nálunk egészen más felfogás uralkodik az önkormányzatról még az iskolázás terén is, ahol a szellemnek vagy szabadnak kell lennie, vagy szárnyaszegetten visszahullania: a földre, ahol eltörpül minden égbetörő vágy, ahol az átoksúly alatt elzsibbad minden szent akarat... Nem akarunk mi ezzel semmit se levonni a francia nemzet, annak nyelve és irodalma igazi értékéből; hiszen a „gloire” a mai áldatlan politikai helyzet ellenére is, régi fényében tündököl a világon; és a „bel esprit” sem tagadja meg magát s azt az ősi forrást, amelyből merítette századokon át azokat a karakter-vonásokat, amelyek az eredetiség isteni bélyegét nyomják reá a művészi alkotásokra, a bölcsészet, a tudomány és az államkormányzat mester-műveire. De azt igenis hangsúlyozzuk, hogy nekünk elemi, ösztönös érdekünk azt parancsolja, hogy az angol és amerikai hitrokonaikkal éppen száz évvel ezelőtt megkezdett s a lét és nemlét titáni harcaiban megpecsételt szent viszonyt továbbra is fõntartsuk. Ezt pedig csak úgy tehetjük, hogyha az általuk már egyszer megmentett középiskoláinkban az angol nyelvet sikeresen tanítjuk s az ifjuság kebelébe annak szeretetét es megbecsülését nemzedékrõl-nemzedékre átplántálni igyekezünk. Az emberi élet nem utszéli cõlõp; azt nem lehet máról-holnapra idegen színekre átfesteni; hiszen akkor a mázolás is egyenrangú lenne a művészettel. Aki itten erőszakos beavatkozással építeni és szépíteni akar, az romboló munkát végez. Már pedig a kulturának ugyancsak építenie és szépítenie kellene ott, ahol valaha „aranykorszak” is volt, igazi bölcsõje a tudomány és a vallás szabadságának.

Ez azonban még nem minden. A felekezeti iskolák ellen, amelyek hagyományaikhoz hiven a magyar kultúra fellegvárai, újabb ostrom készül. Nem elég, hogy a fent vázolt erőszakos eljárás rendjén a román kormány azokat magániskoláknak minõsíti; hanem sátáni dühvel írta mindent, ami magyar, elrendeli, hogy unitárius és más felekezeti középiskolákba csak ugyanazon felekezeti tanulói iratkozhatnak be és nyerjenek ott rendszeres oktatást. Már most, aki ismeri, vagy lapunk számából figyelemmel kíséri a mi unitárius iskoláinkról közölt tudósítást, az be fogja látni, hogy ez a mi iskoláinkra nézve majdnem a halálos ítélettel határos; hiszen egyik-egyik intézetünknel a 300-ra menõ tanuló arányszámában az unitáriusok alig több, mint 50 százalékkal vannak képviselve. S hogyha ezt a rendeletet betû szerinti értelemben végrehajtják, mind nehezebbé válik intézeteinknek a kor színvonalán való fentartása; pedig akármilyen szegények legyünk is máskülõnben, a kultúra ügyét, amely az emberiség kö-

zõs ügye, becsülettel óhajtjuk szolgálni ezután is, miként a multban annyiszor a legmostohább körülmények között.

Kihez menjünk panaszra? A nagy nyugati közvélemény még annyira az ellenséges besugások megtévesztõ hatása alatt áll, hogy minket jóformán meg se hallgat. A Népszövetség hivatalos foruma pedig olyan nagy horderejû gazdasági és politikai kérdésekkel van ez idõ szerint elfoglalva, hogy a „muzsák és erények” csarnokát, amelyekben nyertük ábrándos ifjuságunk gondtalan éveiben a mi neveltetésünket, nem tudja, vagy nem is akarja megvédelmezni az idegen szellem botrányos térfoglalása ellen. A béke-okmány és a nemzetközi egyezmény, amelyben a román kormány fût-fát ígér, csak arra jó, hogy ennek a szemfényvesztõ játéknak bûnpalásija legyen. „Üti cifra: házi rossz...” Vajjon meddig tart még ez a túrhetetlen állapot? Vajjon nem kell-e végre is kétségbeesnünk afelett, hogy az emberi szolidaritás és a nagy garral hirdetett népjogok így megcsúfoltatnak; s még csak álmodnunk se lehet arról, hogy mi magunk tegyünk róla. Mi, a magyar nemzet. Mi, akiknek eleven testébõl vágattak le azok a végtagok, amelyeket mi velünk — láthatatlanul bár — de még mindig egybekötnek ezer apró szála az õsi hagyományoknak, közös törvényeknek, megszentelt ideáloknak. Ezek együttvéve alkotják a mi sokszázados kulturánkat, amely ime most a forgandó szerencse kereke alatt könnyõrtelenül tiportatik... Mit is mond a közmondás? — „Segíts magadon s az Isten is megsegít!” Ezt látom én, alva-ébren, felírva a Kárpátok gerincére, s a Detonáta szikláira. Lázálmaimban ezzel tépelõdõm. Csak a jelszót várom: „Most, vagy soha!”

A napokban megjelent az amerikai bizottság jelentése a mult nyáron Erdélyben végzett hivatalos missióról. Címe: *Transylvania in 1922*. Egybeállította: Louis C. Cornish barátunk, az Amerikai Unitárius Társulat titkára. A vaskos mû 172 oldalra terjed. Címlelapját szeretve tisztelt fõpásztorunknak, Ferencz József, unitárius püspök urnak, a megszólalásig hú képe disziti ott palástosan. Csontos kezeit imára kulcsolja össze. Egész valóján patriarchalis nyugalom õmlik el. Saszeme a messze jövõben tekint; pedig aki 88 év terhét hordja vállain, megengedhetné magának, hogy a multon, s annak hosszas egyházi és közéleti munkáin és küzdelmein s az azokhoz füzõdõ kedves, avagy kedvetlen emlékeken merengjen el. De õneki még missiója van. A mi világszövetségünk frigiditása elõtt Isten kegyelmébõl ki kell virágoznia Áron vesszejének, amelylyel népét az ígért földje felé vezesse.

A bizottság mindjárt az elõszóban megemlékezik az Erdélyben uralkodó zûrzavaros állapotról. A politikától óvakodik ugyan; de azért megállapítja, hogy a korábbi magyar uralom alatt állítólag szenvedett sérelmek nem indokolják azt a durva bánásmódot, amelytõl egyesek, családok, sõt intézmények méltatlanul oly sokat szenvedtek. Mert a megtorlás szelleme jóra nem vezet soha.

A bűnből sohasem lesz erény, ha mindjárt a megtorlás hóhérköpenyegét ölti is magára. Viszont a magyar elemnek itt-ott felcsillanó irredentista ábrándjai előtt is szemet hunytak; mert az ő megbízatásuk tisztán egyházi és vallásos természetű volt. Máskülönben, a törekvést magát természetesnek találják; de kijelentik, hogy ez sem alkalmas arra, hogy nyugodt közállapotot hozzon létre. A nyugodt élet és az Erdélyben levő összes nemzetiségek szabadsága és egyenlősége attól függ, hogy vajjon találnak-e oly igazságos *modus vivendi*-t amely a trianoni béke pontozatai értelmében a kisebbségi jogokat megóvja és tiszteletben tartja. És a művelt világ közvéleménye el is várja Romániától, hogy változatlanul megtartsa és alantas közegeivel is megtartassa a teljes békeszerződést, az utolsó jottáig. És pedig nemcsak a betűt magát, hanem még inkább annak szellemét.

A bizottság jelentése olvasóinkat, bizonyára érdekelni fogja. Annak részletes kivonatát a jövő számban hozzuk. Addig is hálásak vagyunk a mi kedves vendégeinknek, akik — úgy látszik — nem hiába jártak itt. Látván látták. Hallván hallottak. S ők is azt mondják, amit az apostol: „Hittem, és azért szóltam.”

Modern társadalmunk erkölcsi háttere.

(Prof. dr. Heering — Leiden.)

Nem kell ide sötét szemüveg. Anélkül is be kell vallanunk, hogy ez a háttér igen sötét, majdnem vigasztalan. Hiányzik az egyesek és a nemzet életében az a magas erkölcsi színvonal, amely minden jónak, minden szépnek örök forrása. Mi hát ennek az oka? Többek között a gondolat-szabadság, amelyet mi, mint protestánsok meg nem tagadtunk, mert bizunk az igazság ősi erejében; de elismerjük más oldalról annak veszélyeit. A tizenkilencedik század folyamán sok olyan elmélet bukkant fel, aminek a kedvetlen hatása alól talán még a mai napig se tudtuk kivonni magunkat. De azért ennek nem tulajdonítunk nagyobb fontosságot; mert a nemzet lelke az ilyen hóbortos elméletekkel szemben eléggé körül van bástyázva. Sokkal több bajt hozott reánk a kornak gazdasági és kereskedelmi irányzata, s kivált maga a nagy világháború. A háború már nem pusztá elmélet. A háború ugyancsak vaskos tény, borzalmas valóság, amelybe majdnem egész Európa belebonyolódott. Gondolat és érzésvilágát, tetterejét teljesen lefoglalta. Ez nem azt jelenti, mintha semmibe vennők azt a rengeteg áldozatot, azt a hősi küzdelmet, amelyet a háború magával hozott. De a százezrekkel együtt, akik ifju életüket a háború molochjának odadozták, úgy érezzük, hogy ez hiábavaló áldozat volt. Soha el nem felejtjük ezt a korszakot, amikor évek hosszú során keresztül a gyűlölet és a hazugság, a nyomor és a kegyetlenség orgiáit űlte a világon. A kereszténységet megcsufolták, kinevették. S úgy tetszett, mintha minden nemesebb indulat végkép kihalt volna az emberek szívéből. Nehéz idők voltak ezek. Sokan elfásultak. Sokan eldurvultak.

A legtöbb azt se tudta, mitevő legyen: örökös aggodalomban élt. Legjobbaink, mint katonák, nehezen tudták összeegyeztetni kötelességeiket keresztény mivoltukkal. De utóvégre is a katona kerekedett felül, mert így parancsolta a a kényszerű sors.

Lassanként oda jutottunk, hogy most már igazán nem is tudjuk, hogy tulajdonképpen mi a jó és mi a rossz. A háború folyamán sokféle vélemény hangzott el ebben az irányban; de a jó keresztényt egyik se volt képes megnyugtatni. A tizparancsolat legelemibb szabályait kiforgatták a maga eredeti jelentőségéből. S így nem csodálkozhatunk rajta, hogy a lövészárokból hazatérő ifjak és azok is, akiket otthon hasonló szellemben neveltek, nem sokat törődtek a régi jó erkölcsi fel fogással. A valóság egészen másképpen festett. Ott, ahol minden meg van engedve, ahol az emberi életnek már semmi értéke nincsen, mert akármelyik percben eltehetnek láb alól, — nem marad egyéb hátra, mint hogy ezt a rövid életet s annak örömeit kiaknázzuk, kiélvezzük. És miért ne? Hiszen jussunk van hozzá. Ragadd meg hát az alkalmat. Csak mulass szaporán s ne gondolj a gonddal. Az élet arra való, hogy kihajtsd annak öröm-poharát az utolsó cseppig! Szemérmetlen és elbizakodott önzés ragadta magával az ifju nemzedék szívét. Innen ered a sok nemi kicsapongás is, ami napjainkban alig ismer határt.

Nyiltan be kell vallanunk tehát, hogy meddig sülyedtünk, amióta eltévesztettük szem elől az ethikai eszményt. Azóta lám, gyenge lábon áll az erkölcsi megbízhatóság. Tudom én azt, nagyon jól tudom, hogy az eszmény és a valóság nem mindig fedi egymást, de a nép nagy tömegére mégis megvolt a kellő hatása, fékező ereje azoknak a jól ismert mondásoknak: „Jó ember nem követ el ilyesmit.” — „Jó ember nem mond ilyeneket.” — „Ez már még sem járja.” — „Nem illik.” — Ki ad máma valamit az ilyen ócskaságokra? A fék erősen megrongálódott. S ha csak a külső világ tekintélyét keresnők ezekben az erkölcsi szabályokban, jogunkban állana azt kereken visszautasítani. „Ne törődj azzal, mit mond a világ, a nagy kerítő” — mondja G. Frenssen, német író legujabb művében.

A háború az emberek lelkében most sokkal nagyobb pusztítást végzett, mint azelőtt. Nem csupán azért, mert a népek milliói állottak egymással szemben, hanem főként azért is, mert a középkori durvaság és sötétség már régen letűnt és a barbarizmust annál inkább érezzük. Azonkívül a modern technika és vegytudomány fegyvereivel folytatott háború borzalmait felülhaladták minden emberi képzeletet. Az eszménynek és a valóságnak meg kell, az igaz, többnyire alkudnia egyik a mással; mert a jelenvaló világban ez másként nem is lehetséges, de háborus időkben az ilyen alku majdnem elviselhetetlen. Még a durvább lelkű ember is megérzi ezt. A háború nem fér össze a modern kultúrával. Ennek az igazságnak előbb-utóbb ki kell robbannia. Még egy ilyen háború! s akkor azután meghuzhatjuk a lélekharangot az egész civilizáció felett, amelynek

romjaiból csak a technikai eszközök fognak ránk meredni, mint valami vigyorgó csontváz.

Hányszor megtörtént már napjainkban, hogy fellengős fiatal emberek minden meggondolás nélkül orvul lelőttek egy-egy kiváló államférfit, aki még óriási szolgálatot tehetett volna a hazának. A háboruban tanultak meg célba löni. A háboru áldozatai hát ők is. Nálunk is megtörtént, hogy egy hollandi tanuló bosszút akart állani barátjáért, akit a hadi törvényszék a katonai szolgálat megtagadásáért börtönbe vetett. Mit csinált ez a kiváló ifju? Bombát dobott az egyik hadbíró házába. S ez a bomba viszont ártatlan embereket is megsebzett. De hát az állam vitte rá, hogy bombát készítsen, bombát dobjon s így neki is része van benne. Hadd viselje hát annak odiumát is! Az állam reánk tukmálta a tigris-erkölcsöket. Mi jogon kívánja hát, hogy kezes bárányok legyünk?

A világnak mindenekfelett határozott erkölcsi elvekre van szüksége. Olyanokra, amiket mindenki elismer. Akkor azután a nép széles rétegei is elfogadják ezeket. Megbiznak benne. Engedelmeskednek. A mostani erkölcsi chaosból tehát lassan-lassan ki fog bontakozni egy új ideál, a barátság, tiszteletnek és igazságosságnak szépséges ideálja. Nem kell törnünk rajta a fejünket. Törvénybe se kell iktatnunk. Csak higgyünk benne rendületlenül, még ha egy egész ellenséges világ állana is velünk szemben. Hála Istennek, ez a *credo* még mindig ott dobog a jók és igazak ezreinek szívében. A világnak ezenkívül másban nem is lehet reménye a megváltásra. És ez a megváltás s az ezzel járó nagy munka a keresztény egyházra vár. Nem kis mértékben a keresztény egyháznak arra a liberális szárnyára, amelynek védelme alatt mi itt egybegyűltünk. De jól jegyezzük meg magunknak, hogy a mi vallásunk csak részben is meg akar felelni az itt kitűzött szent hivatásnak, sok tekintetben meg kell változtatni eddigi magatartását. Dr. Mellone, a Brit és Külföldi Unitárius Társulat titkára, joggal kérdi a *Hibbert Journal*-ban Mr. Majortól, aki az anglikán egyházban a modernista irány egyik képviselője s aki az „Egyház üdvözítő erejére” hivatkozott: „Ugyan mi lett ebből az üdvözítő erőből az utolsó tíz év alatt? Az egyház tehetetlensége ebben a modern világban olyan szomorú, olyan lehangoló valóság, ami egyenesen megdöbbeníti az embert.

Az egyházak nagy gondot fordítottak a személyes hit ápolására, de a körülöttük zsibongó élettel és világgal nem sokat törődtek. És az eredmény? Az, hogy a világ zsákutcába jutott, mert nem volt senki, aki jó tanáccsal melléje álljon. Az egyház tagjai kénytelenek voltak kettős életet élni; az őszinteség rovására megalkudtak a körülményekkel. Ez az oka, hogy oly sok fekkölt gondolkozású ember elfordult az egyháztól; nem is szólva azokról, — akiket — mint a modern munkássztály tagjait — már régebben elvesztett. Az egyház többnyire olyan embereknek emberekként a befolyása alatt állott, akik nagy kényelemben éltek. Világias emberek, világias gondolkozásmód. Tetszett neki az állami tekin-

tély, a földi hatalom. Az igazi lelkes apostolokat, hiveket, ilyenformán háttérbe szorították, vagy ha lett volna is önálló véleményük az élet sarkalatos kérdéseiben, a szót beléjük fojtották. Neveltetésük és életmódjuk zárkózott természetű volt. S így az egyház maga is mélységes hallgatásba merült, amikor *vétót* kellett volna kiáltania. Átengedte a teret a napi sajtónak; és beletörődött olyan állapotokba, amelyek a kereszténységgel homlokegyenest ellenkeztek, sőt annak egyenesen hadat üzentek.

Ahol például a gazdasági verseny nyomása alatt a bérmunkások helyzete megdöbbenően rossz volt, az egyház csaknem mindig hallgatott. Miért nem mert szólani? Vagy nem értett hozzá vagy félt; de hát ugyan kitől: a saját árnyékától? — Bezzeg az amerikai egyház tudta, hogy mit csinál, amikor egyik kutató bizottsága egybegyűjtötte az adatokat az acél-iparban uralkodó állapotokról és arról a sztrájkról, amelyet 1919-ben rendeztek a 12 órás munkaidő ellen. Ebből is meglátszik, mily nagy a különbség a szociális és a politikai demokrácia között. Valóban, ezer meg ezer jó keresztény mindenfelé csak hálás az amerikai egyháznak ezért a közbenjárásért. Idők jele. Jó jel, amiből bátorságot merithetünk magunknak a jövőre nézve.

Azonban nem elég, — bár fontos dolog — hogy az egyház az eddiginél is fokozottabb mértékben küzdjön a nacionalizmus, a nemzeti hiuság, a bosszu és a faji gyűlölet ellen. Korántsem. Mert a háboru nem csak ezekből pattant ki, hanem a pénz bálványozásából és abból a kiméletlen versenyből, amely modern társadalmunkat elnyeléssel fenyegeti. A háboru gazdasági és kereskedelmi okai szerintem ép olyan súlyosan esnek a latba, mint a többiek. Ugyanezt minden ellentmondás nélkül megállapították 1922. elején egyik előkező társadalompolitikai egyesületünk ünnepi közgyűlésén is, ahol a különböző pártok képviselői mind megjelentek.

1. Hogy a háboru nem meglepetésképpen rontott rá a nemzetekre; hanem az a mód, ahogyan éltek, egyenesen a háborut szította s arra vezetett, s ez a szomorú közállapot azóta se igen változott.

2. Hogy a különböző népeknek érdekösszeütközései nagyjában visszatükrözik azokat a bajokat, amik az egyes népek kebelében dülnek, azt az áldatlan küzdelmet osztályok, pártok és felekezetek között, amelynek vége-hossza nincsen s amelyet nem annyira a köz javára és nevében folytatnák, mint inkább a maguk javára, egymás ellen a körömszakadtáig izzó gyűlölettel.

Valljuk meg, hogy bennünket — a kelle-ténél is jobban — inkább anyagi érdekek vezérelnek. S ezek a szellemieket árnyékba borítják. Milyen könnyű volt a gazdasági összeomlás folyamán elterelni a figyelmet a szellemi romlásról az erkölcsi züllésről, — sutba dobva egy-uttal a szociális reformokat is! A keresztény népek társadalmát — sajnos — még mindig a Mammon tartja rabigában, ez ellen a Krisztus szelleme vajmi keveset, talán semmit sem tehet. Elég gyakran előfordul, hogy a világi ütközetek

porondján is, a keresztények szegény Krisztusnak csak a Don Quixote szerepét szánják: hadd legyen az ő harca is szélmalom harc! Lássuk be és ismerjük el, hogy ez így van. S akkor, úgy lehet az igazi Krisztusi szellem lázadása minden más forradalmat feleslegessé teend. Akkor talán megváltozik a távol kelet véleménye is a mi nyugati kulturánkról, amelyet a Keresztény Ifjúsági Mozgalom glasgowi kongresszusán 1921-ben a következő módon jellemeztek: Keresztény hited szerint, a pénz nem sokat ér, de a keresztény társadalom annál többre tartja. Keresztény hited azt parancsolja, hogy szolgálj másoknak, a társadalom pedig éppen ellenkezőleg azt hirdeti, hogy mások által szolgáltatd ki magadat, uralkodjál és tipord le versenytársaidat. Hiszen belátom én azt, hogy ezt a magasztos hitet igen nehéz a mindennapi életben megvalósítani, de azon már mégis csodálkozom, hogy miért kell annak éppen az ellenkezőjét cselekedni. Vagy talán ez is kötelesség? Ez is boldogság? A társadalmi rend menete olyan mint egy örökös gazdasági polgárháboru s ezt — úgy látszik — senki se takargatja. Hited nemes és fenkölt; de civilizációd olyan, mint a lidércnyomás: irigységgel, gyűlölettel, szeretetlenséggel van teli. Nem kell nekem a te hited, mert undorodom a te bűneidről. Remélem Isten után, hogy az én keleti honfitársaim elkerülik a keresztény társadalom ragadós betegségeit, hogy állandóan megőrizhessék szívük tisztaságát, mely oltára lehetne az igazi keresztény erényeknek."

Mondjuk, hogy ez itt-ott tulozva van. De legalább egy részét a felét bár, égessük be a szívünkbe, égessük be a lelkünkbe! Prof. Otto, marburgi tanárnak igaza volt, amikor a tavalyelőtt ezt mondta ami egyetemi hallgatóinknak. „Most, hogy meg tudjuk már fontolni a nagy csapás következményeit, — amelyek minket még mindig aggodalomba ejtenek — úgy tetszik nekem, mintha Isten maga is kegyelmesen reánk tekintene kérdezőn: Meddig, oh meddig tart még ez a stáció."

(Folyt. köv.)

H I R E K

Kedves olvasóinkat kérjük, hogy lakásváltoztatás esetén új címüket szíveskedjenek bejelenteni a lelkész hivatalnak Budapestre, hogy lapunk minden számát zavartalanul megkaphassák.

Confirmatiói ünnepélyünk a budapesti egyházközségben május hó 10-én, áldozócsütörtökön délelőtt 11 órakor lesz. Előző napon (május 9.) szerdán délután 4 órakor általános kikérdezés.

Gyermek-Istentisztelet április 29-én (vasárnap) délután 4 órakor a templomban.

Halálozás. Az élet nagy hárfáján egymás után elpattant két húr. Zengő hangjuk a honszeretet dalával töltötte be a magyar és az unitárius társadalom szívét és lelkét. Március 19-én délután temették *dr. Költő Gábor* kuriai bírót, az üldözött magyarság vértanuját. Árva, szétszagott unitárius egyházunk egyik tartó oszlopát, lelkes

harcosát, önzetlenül munkálkodó tagját siratja benne. A Székelyföld menekültjei, mint atyjukat vesztett gyermekek álltak gyászos ravatalja körül. Halálos végű kálvária utja, amelynek keresztjét a magyar nemzeti eszméért hordozta, a kolozsvári Fellegvár rémes börtönéből vezetett a budapesti kerepesi temetőbe. Nem felejtjük el soha.

Husvét szombatján, a 48-as eszmék fanatikus rajongója, *dr. Nagy György* főv. ügyvéd szállott korai sirjába. Élete az ideális lelkű ember küzdelme volt egyetlen eszméért, amelynek neve: örök fejlődés, örök haladás. Lángoló lelkű, lelkesedni tudó tagja volt az unitárius egyháznak is. Megharcolta az Élet eszményi harcát... Emlékük legyen áldott.

Husvétünnepünk mindkét napján tele volt a kicsiny bpesti templom annyira, hogy sokan a lépcsőházba szorultak. Egy nagyobb templom, vagy még egy másik, ha kisebb is, ilyenkor elkelne.

Urvacsorát I. napján 472-en,

" " II. " 101 "

vettek. Az urvacsorai kenyeret özv. Sebestyén Arthurné, a bort pedig Szathmáry Pál őrnagy ajándékozta. Köszönjük.

Esperesi vizsgálatra indul május hó elején Józán Miklós esperes püspöki vikárius. A vizsgálat sorrendje a következő: május 11—12-én Debrecenben. Ugyanott 13-án urvacsora osztás a Kosuth-utcai ref. templomban. Május 14—15-én Füzesgyarmat. Május 16-án Dévaványa. Május 17—18-án Hódmezővásárhely. Május 26—27-én Polgárdi és Felsőireg.

A Nőszövetség legutóbb tartott gyűlésén elhatározta, hogy ezentúl a biblia-magyarázati órát és a Nőszövetség rendes havi ülését egyszerre tartja meg; és pedig minden hó második csütörtökjén délután 5 órakor.

Hangverseny. A Magyar Unitárius Nők Szövetsége folyó hó 27-én (pénteken) este 6 órakor felolvasással egybekötött művészi hangversenyt rendez a IV. ker. Deák-téri evangélikus iskola II. emeleti nagytermében. (Bejárat: Sütőu. 1 sz. alatt). Nőszövetségünk tagjai fáradhatatlan buzgalommal munkálkodnak a hangverseny előkészítésében, hogy annak erkölcsi sikerét teljesen biztosítsák. Az anyagi siker, — az a közönségen mulik. És itt akarjuk felhívni k. hiveink figyelmét erre a hangversenyre, annál is inkább, mert a tiszta jövedelem a Nőszövetség pénztárát fogja gyarapítani, amely bizony — a sok jótéteményben és anyagi segítségben, amit kicsinységét feltűmulva hozott — majdnem teljesen kimerült.

A budapesti Dávid Ferenc Egylet az idei tavaszi szezonban újra megkezdte a vallásos estélyek rendezését a templomban. Március 17-én este 6 órakor volt az első ilyen felolvasó estély: *dr. Barzu Liviusz* százados hadbíró orgona ábrándja nyitotta meg az estélyt. *Biró Lajos* lelkész imája után *Mesterházy Nagy Lászlóné*. — tábornok-hadbíró felesége — énekelt kellemesen csengő hangján két dalt. Egy egyházi

éneket, utána pedig Balázs Árpádnak: „Cdes anyám sirhalmára” című dalát. Harmóniumon dr. Barzu százados ur kísérte. Buzogány Anna főv. tanárnő olvasta fel ezután Petőfiről írott tartalmas munkáját. A műsor ötödik pontja a „Budapesti Székely Dalárda” első szereplése volt. Józán Miklósnak „Sóhaj” címen írt és zenésített fohását adta elő jó sikerrel. Ének után Józán Miklós püspöki vikárius bemutatta egy költeményét. Címe: Petőfi lantja — és egy vers fordítását (Tagore — Gitanjali — XXXVI. ének.) Kiss Jenő ügyes szavalata következett még, mely után a Hymnus-szal végeztük be az ünnepélyt.

Az Egyházi Képviselő Tanács a Magyarországon élő egyházi tanácsosok részére megküldte a múlt évi Főtanács jegyzőkönyvét. Egyházi tanácsos atyánkfiai átvehetik — alkalom adtán — a budapesti lelkeszi hivatalban.

A Népies Irodalmi Társaság

erdélyi vonatkozású
néprajzi, irodalmi és
történelmikiadványai
megrendelhetők

Budapest,
VI., Vilmos császár-ut 55.

SZALAI LAJOS

férfiszabó üzlete
a IX. ker. Haller-piacon.
Férfi- és fiuruhák, télikabátok állandóan és
olcsón kaphatók.

STERN JÓZSEF R. T.

Budapest, Kálvin-tér 1.

Alapított 1859. évben.

Szövetek, mosóárúk, selymek, bélés-
és vászonárúk, női-, férfi- és gyermek-
fehérnemű, kész felöltők és blouzok
legjutányosabb bevásárlási forrása.

Kádakat

Puttonyokat
Boredényeket
Mezőgazdasági
szerszámokat
Tragacsokat
Kocsirészeket
k é s z i t ű n k

Budapest, V., Kálmán-u. 21. Telefon: 5-34

TELEFON SZÁM: 180-53. **KARTAL TESTVÉREK** Sürgőnycim KARTALOK Budapest
műszaki kereskedők
BUDAPEST, V., ALKOTMÁNY-UTCA 18. SZÁM.
Műszaki anyagok és cikkek, olajok kenő-
anyagok, minden mezőgazdasági és egyéb
iparág számára legjutányosabban kaphatók.

BERDE LAJOS

cipészüzlete
Budapest II. Batthyány-utca 48. szám.
Férfi- és női cipőt mérték után készítenek.
Javitást is vállalok. Mérsékelt árak.

„STUDIUM”

KÖNYVESBOLT
BUDAPEST, IV.,
MUZEUM-KÖRUT 21
Telefon: Nagyrészt erdélyiekből Telefon:
186-87. alakult új vállalat 186-87.

Szakt munkák, szépirodalmi, egyházi és egyetemi
tankönyvek raktára. Beszerez és szállít minden
kapható külföldi és belföldi könyvet és folyóiratot.
Vidéki megrendeléseket gyorsan és gondosan elintéz

Felelős kiadó: BIRÓ LAJOS.